

*Ірина Задорожна, Олеся Коржан
(Чернівці)*

ФОНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ПАРНИХ ІМЕННИКОВИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Дослідження присвячене кількісному аналізу фонологічних особливостей парних іменникових фразеологічних одиниць німецької мови, а саме виявленню типових повторів звуків у іменників, що утворюють ці ФО. З'ясовано також, які саме звуки найчастіше повторюються на початку, в середині та в кінці іменників, що утворюють аналізовані ФО.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, іменникова парна фразеологічна одиниця, рима.

Исследование посвящено количественному анализу фонологических особенностей парных субстантивных фразеологических единиц немецкого языка, а именно выявлению типовых повторов звуков в существительных, которые образуют эти ФО. В результате исследования также определено, какие именно звуки чаще всего повторяются в начале, в середине и в конце существительных, из которых состоят парные субстантивные ФО.

Ключевые слова: фразеологическая единица, субстантивная парная фразеологическая единица, рифма.

The investigation is dedicated to the quantitative analysis of phonological peculiarities of German pair (binary) noun phraseological units, in particular - to defining typical sound repetition in the nouns constituting these phraseological units. The results of the investigation also establish what sounds in particular are most frequently repeated at the beginning, in the middle and at the end of the nouns constituting phraseological units under analysis.

Key words: phraseological unit, pair (binary) noun phraseological unit, rhyme.

1. Вступ

Парні фразеологічні одиниці німецької мови (Wortpaare, Zwillingsformeln) часто слугували предметом спеціальних лінгвістичних досліджень і згадуються у більшості класифікацій німецькомовних фразеологічних одиниць (далі – ФО) [2, 3, 4, 5, 6].

Під парними ФО ми розуміємо ФО, які складаються переважно з двох слів, що належать до однієї частини мови, поєднані прийменниками, сполучниками, комами, тире і пов'язані певними лексико-семантичними відношеннями (найчастіше: синонімії, псевдосинонімії,

антонімії), наприклад: *kurz und bündig; Irrungen, Wirrungen; wie Hund und Katze; Hammer und Amboß; verraten und verkauft sein; so weit, so gut.*

Семантична цілісність парних ФО підтримується також і фонетичними засобами. У цьому плані найбільше значення має наголос, різні види рим, нарощування компонентів, що характерне саме для парних ФО, надає їм особливого емоційно-оцінного забарвлення і сприяє їх ефективному використанню в мовленні.

Отже, об'єктом нашого дослідження є парні фразеологічні одиниці німецької мови, а саме іменникові парні ФО, а предметом – їх фонетичні особливості. Матеріалом дослідження слугували вибрані методом суцільної вибірки з німецько-українського фразеологічного словника В.І. Гавриця і О.П. Пророченко [1] 642 парні іменникові ФО (це приблизно 2,2 % усіх зафіксованих у цьому словнику ФО).

2. Повтори звуків як одна з особливостей німецькомовних парних іменникових ФО

У результаті дослідження виявлено, що з 642 ФО у 526 ФО іменники мають однакові звуки (82 %). У табл. 1 відображені частоти вживання різних видів повторів голосних і приголосних у парних іменникових ФО.

Як видно з таблиці 1, найбільшу групу утворюють парні іменникові ФО, компоненти яких не мають однакових приголосних чи голосних (18 %), далі йдуть ФО з наявними однаковими звуками (без певного принципу) і ФО з іменниками, які мають повтори звуків у середині та кінці слів.

2.1. Наявність безсистемних повторів звуків у іменників парних ФО. Із загальної кількості досліджуваних парних ФО (642) найбільшу групу ФО складають ФО без однакових звуків у іменників (18,1 %), далі йдуть іменники з безсистемним повтором звуків (17,4 %) (див. табл. 1).

Досліджуючи детальніше групу з наявними однаковими звуками без певного принципу повтору ми встановили частоту вживання окремих звуків. Найчастотнішими виявилися повтори **t/d** (19), **n** (16), **r** (15), менш вживаними **h** (9), **k** (3), **sch** (4) і **s** (2), та поєднання кількох приголосних – **st** (1).

Серед голосних звуків найчастіше зустрічається – **a** (19) і **e** (12), рідко зустрічається звук **u** (5) і взагалі відсутній звук **o**.

Таблиця 1

**Частоти вживання різних повторів голосних і приголосних
у парних іменникових ФО**

Повтор	Кількість ФО	%	Приклади
Відсутність однакових звуків у словах	116	18,1	<i>bei Gott und den Menschen (schwören)</i>
Наявність однакових звуків у словах	112	17,4	<i>in <u>A</u>cht und <u>B</u>ann (sein)</i>
Повтори в середині та в кінці слів	100	15,6	<i>j-n auf <u>Schritt</u> und <u>Tritt</u> (verfolgen)</i>
У середині слів (у тому числі внутрішня рима)	96	15	<i>Von <u>A</u>nfang bis zu <u>E</u>nde</i>
На початку слів (у тому числі алітерація)	69	10,7	<i>in <u>B</u>auch und <u>B</u>ogen</i>
У кінці слів (у тому числі кінцева рима)	69	10,7	<i>das <u>A</u>lpha und das <u>O</u>mega</i>
На початку і в кінці слів	28	4,4	<i>mit <u>Z</u>ittern und <u>Z</u>agen (etw. tun)</i>
На початку і в середині слів	24	3,7	<i>mit <u>M</u>ann und <u>M</u>aus (untergehen)</i>
Повтор частини слова	12	1,9	<i><u>G</u>lück und <u>U</u>nglück (wandern auf einem Steg)</i>
На початку, в середині та в кінці слів	8	1,2	<i><u>G</u>ehalt und <u>G</u>estalt</i>
Повтор того самого слова	8	1,2	<i>von <u>H</u>aus zu <u>H</u>aus (verkehren)</i>
Усього	642		

Слід зауважити, що в парних іменникових ФО зустрічаються повтори того самого слова (8 випадків) (напр.: *von Angesicht zu Angesicht, Biss bei Biss, von Fall zu Fall*) та повтори частини слова (12) (напр.: *j-s Leib- und Magengericht, Hals- und Beinbruch, sich j-m auf Gnade und Ungnade ausliefern*).

2.2. Повтори звуків на початку слів (у тому числі алітерація). Як виявило наше дослідження, переважна більшість повторів на початку слів належить приголосним – 71,6 % (*in Bauch und Bogen*) (див. табл. 2).

**Частоти вживання повторів голосних і приголосних
на початку слів у парних іменникових ФО**

№	Повтор	Кількість ФО	%	Приклади
1.	Приголосного	53	71,6	<i>in <u>B</u>auch und <u>B</u>ogen</i>
2.	Голосного	2	2,7	<i>das <u>A</u>uf und <u>A</u>b</i>
3.	Кількох приголосних	14	18,9	<i>mit den <u>D</u>rum und <u>D</u>ran</i>
4.	Кількох голосних	0	0	0
5.	Приголосного + голосного	5	6,8	<i><u>D</u>onner und <u>D</u>oria!</i>
6.	Голосного + приголосного	0	0	0
	Усього	74		

Отже, як свідчать дані табл. 2, для парних іменникових ФО характерний повтор одного й того ж *приголосного* на початку слів. Найбільш уживаним приголосним є **h** (14 разів – 18,9 %). Далі йдуть приголосні **k** (9), **w** (7), та **t** (5), **l** (4), **sch** (4), **b**, **g**, **r** (по 3), **n**, **z** (по 2) і **f** (1). Єдиним голосним, що повторюється на початку іменників у парних ФО, є **a**. Наше дослідження також виявило, що парним іменниковим ФО властивий повтор на початку слова, сполучення двох приголосних (18,9 %) (див. табл. 2, група 3), а саме **st** (5), **dr** (3) і **gl** (2). Не притаманні (відсутні) парним іменниковим ФО повтори на початку слова кількох голосних і комбінацій „голосний + приголосний”.

2.3. Повтор звуків у кінці слів (у тому числі кінцева рима). Переважну більшість серед **повторів у кінці слів** для парних іменникових ФО складають сполучення „голосний + приголосний” (55,1 %) (див. табл. 3).

Отже, як свідчать дані табл. 3, для парних іменникових ФО характерний повтор *голосний + приголосний* у кінці слів. Із них найбільш уживані повтори „**en**” (33 рази), рідковживані – **es** (3), **er** (2). Найуживанішим голосним виявився звук **e**, один раз зустрівся звук **a**. Серед приголосних у кінці іменників у ФО найчастіше зустрічався приголосний **t/d** (16), рідко вживаються – **l** (2), **g/h** (2), **n** (1) і **r** (1). У кінці слів також зустрічаються повтори 2-х приголосних – **st** (1) і **nz** (1). У кінці слова парним іменниковим ФО не притаманні повтори кількох приголосних і комбінація приголосний + голосний.

2.4. Повтори звуків у середині слів. Парним іменниковим ФО властиві повтори *голосних* (53,7%) у середині слів. Рідше

вживаються повтори приголосних (30,2 %) та комбінацій голосний + приголосний (11,6 %). Найменшу кількість парних іменникових ФО утворюють іменники з повторами в середині слів кількох голосних (3,2 %), кількох приголосних (1,1 %) та сполучень приголосний + голосний (1,1 %) (див. табл. 4).

Таблиця 3

Частоти вживання повторів голосних і приголосних у кінці слів у парних іменникових ФО

№	Повтор	Кількість ФО	%	Приклади
1.	Голосний + приголосний	38	55,1	<i>keine Ahnung von Tuten und Blasen haben</i>
2.	Приголосного (жіноча рима)	22	31,9	<i>j-d steht in Arbeit und Brot</i>
3.	Голосного (чоловіча рима)	7	10,1	<i>j-d geht in die Breite und Dicke</i>
4.	Приголосний + голосний	0	0	–
5.	Двох голосних	0	0	–
6.	Двох приголосних	2	2,9	<i>Hinz und Kunz</i>
Усього		69		

Таблиця 4

Частоти вживання повторів голосних і приголосних у середині слів у парних іменникових ФО

№	Повтор	Кількість ФО	%	Приклади
1.	Голосних	51	53,7	<i>das Wenn und das Aber</i>
2.	Приголосних	29	30,2	<i>Von Anfang bis zu Ende</i>
3.	Кількох голосних	3	3,2	<i>Mit dem Aug und dem Daumen</i>
4.	Кількох приголосних	1	1,1	<i>Kleine Feinde und kleine Wunden nicht zu verachten</i>
5.	Голосний + приголосний	11	11,6	<i>Eigen Feuer und Herd kocht wohl</i>
6.	Приголосний + голосний	1	1,1	<i>Torheit und Stolz</i>
Усього		96		

Отже, як свідчать дані табл. 4, характерним повтором звуків у середині слів для парних іменникових ФО є повтор *голосних*. Із них

найбільш вживані **a** (15), **e** (14) і **o** (13), рідше вживаються – **u** (5), **i** (4), **y** (1). Найуживанішими приголосними виявилися сонорні **l** (13) і **n** (6), рідковживаними – **r** (4), **f** (1), **t** (1) і **s** (1). Серед повторів типу голосний + приголосний зустрічаються: **am** (6), **er** (3), **ed** (2). Зафіксовано також одноразові поєднання – **nd** (1) і **to** (1).

Як свідчать узагальнені підрахунки (див. табл. 5), найчастіше повторюються у парних іменникових ФО приголосні звуки – 104 рази (43,5 %), 60 разів зустрічаються повтори голосних звуків (25,1 %), 49 разів – комбінації „голосний + приголосний” (20,5 %), 17 разів зафіксовано повтор кількох приголосних (7,1 %). Рідко зустрічаються типи повторів „приголосний + голосний” (6 разів) (2,5 %) і кількох приголосних (3 рази) (1,3 %). До того ж приголосні найчастіше повторюються на початку слів, голосні – у середині, а поєднання „голосний + приголосний” – у кінці слів.

Таблиця 5

**Частоти вживання повторів голосних і приголосних
у парних іменникових ФО**

Повтор	Повтор на початку слів	Повтор у середині слів	Повтор у кінці слів	Всього
Приголосних	53	29	22	104
Голосних	2	51	7	60
Голосний + приголосних	-	11	38	49
Кількох приголосних	14	1	2	17
Приголосний + голосний	5	1	-	6
Кількох голосних	0	3	-	3
Всього	74	96	69	239

2.5. Комбінації різних видів рим у парних іменникових ФО. Серед різних комбінацій рим у парних іменникових ФО кількісно домінує поєднання в межах однієї ФО середньої і кінцевої рим (64,5 %). Рідше зафіксовано поєднання алітерації з кінцевою римою (18,1%). Найменшу кількість парних іменникових ФО утворюють сполучення іменників, у яких зафіксовано поєднанням алітерації і середньої рими (12,3 %) та існування алітерації, середньої та кінцевої рим в одній парній іменниковій ФО (5,2 %) (див. табл. 6).

Таблиця 6

**Частоти вживання повторів і різних видів рим
у парних іменникових ФО**

№	Вид повтору	Кількість ФО	%	Приклади
1.	Середня рима + кінцева рима	100	64,5	<i>j-n auf Schritt und Tritt verfolgen</i>
2.	Алітерація + кінцева рима	28	18,1	<i>weder <u>F</u>isch noch <u>F</u>leisch</i>
3.	Алітерація + середня рима	19	12,3	<i>mit <u>H</u>erz und <u>H</u>irn</i>
4.	Алітерація + середня рима + кінцева рима	8	5,2	<i><u>G</u>ehalt und <u>G</u>estalt</i>
Усього		155		

Слід зауважити, що поєднання різних видів рим зустрічається у 155 парних іменникових ФО, що становить 24 % серед усіх досліджуваних ФО.

Досліджуючи детальніше групу з наявними однаковими звуками без певного принципу ми встановили частоту вживання окремих звуків. Найчастотнішими виявилися повтори **t/d** (19), **n** (16), **r** (15), менш вживаними – **h** (9), **k** (3), **sch** (4) і **s** (2), а також поєднання кількох приголосних – **st** (1).

Серед голосних звуків найчастіше зустрічається – **a** (19) і **e** (12), значно рідше – звук **u** (5) і взагалі відсутній звук **o**.

Слід зауважити, що в парних іменникових ФО спостерігаються повтори того самого слова (8 випадків) (напр.: *von Angesicht zu Angesicht, Biss bei Biss, von Fall zu Fall*) і частини слова (12) (напр.: *j-s Leib- und Magengericht, Hals- und Beinbruch, sich j-m auf Gnade und Ungnade ausliefern*).

3. Висновки

Отже, щодо фонологічних особливостей парних іменникових ФО можна стверджувати таке:

1. Семантична цілісність і емоційно-експресивне забарвлення парних іменникових ФО підтримується також і фонетичними засобами, оскільки іменники у 82 % досліджуваних нами ФО мають однакові звуки.

2. Найбільшу кількість ФО серед досліджуваних з однаковими звуками утворюють іменники без системних повторів звуків (особливо часто використовуються „t/d”, а також „n”, „r” і „a”).

3. Щодо системних повторів звуків у іменників парних ФО, найбільшу групу ФО утворюють іменники з повторами звуків, у „середині + кінці”, а також із середньою римою.

4. Найбільшу кількість повторів на початку слів утворюють приголосні (особливо **h**).

5. Найбільшу кількість повторів на кінці слів утворюють сполучення „голосний + приголосний” (особливо „**en**”).

6. У середині слів у парних іменникових ФО найчастіше повторюються голосні (а саме **a**, а також **e** і **o**), а найуживанішим приголосним є „**l**”.

7. Щодо частоти вживання повторів голосних і приголосних у парних іменникових ФО, в цілому найчастіше повторюються приголосні звуки. До того ж приголосні найчастіше повторюються на початку слів, голосні – у середині, а у кінці слів переважає кількісно поєднання голосний + приголосний.

8. Для німецьких парних іменникових ФО серед комбінацій різних видів рим характерне поєднання середньої рими з кінцевою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаврись В. И. Немецко-украинский фразеологический словарь: в 2 т. / Гаврись В. И., Пророченко О. П. – К. : Рад. шк., 1981.
2. Левицький В. В. Про парні словосполучення у німецькій мові / Левицький В. В. // Мовознавство 1 (61). – К. : Наук. думка, 1977. – С. 76-78.
3. Огуй О. Д. Модифікована класифікація одиниць фразеологічного рівня та особливості їх перекладу з німецької / Огуй О. Д. // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Чернівці : Рута, 2004. – Вип. 206-207 : Германська філологія. – С. 267-287.
4. Ольшанский И. Г. Парные сочетания слов современного немецкого языка (семантика, структура, сочетаемость): автореф. канд. дис. / Ольшанский И. Г. – М., 1965. – С. 12.
5. Чернышова И. И. Фразеология современного немецкого языка / Чернышова И. И. – М. : Высш. шк., 1970. – 200 с.
6. Schemann H. Deutsche Idiomatik. Die deutschen Redewendungen im Kontext / Schemann H. – Stuttgart-Dresden : Ernst Klett Verlag für Wissen und Bildung, 1993. – 1037 S.
7. Schippan T. Einführung in die Semasiologie / Schippan T. – Leipzig : VEB, Bibliographisches Institut, 1972.